

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Korkeakoulutuksen saavutettavuus – tulevaisuuden näkymät

Opetusneuvos, Katri Tervaspalo
ESOK-teematyöpaja 17.3.2022

Hallitusohjelma 2019

”Tehtään **korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelma**, jossa käydään läpi korkeakoulutuksen **sosiaalisen, alueellisen ja kielellisen** tasa-arvon toteutuminen sekä **eri vähemmistöryhmien korkeakoulutukseen hakeutumisen mahdolliset esteet** sekä ryhdytään selvityksen pohjalta tarvittaviin toimiin. Kirjataan **selkeät ja mitattavat tavoitteet aliedustettujen ryhmien koulutukseen pääsyyn ja läpäisyn edistämiseksi.**”

Valmistelu

- **Koulutuspoliittinen selonteko**
  - Eduskunnalle 4/2022 ([linkki Kopo-selontekoon](#))
  - Sivistysvaliokunnan mietintö 12/2022 ([linkki valiokunnan mietintöön](#))
  - Toteutussuunnitelma tänä keväänä
- **Selvityshenkilö saavutettavuussuunnitelman valmisteluun**
  - Selvityshenkilö, ohjausryhmä, tiedepaneeli 6/2020 - 6/2021
  - [Linkki korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelmaan](#)
- **Rinnalla myös valtioneuvoston TEAS-selvityshanke**
  - [Linkki GATE-hankkeen loppuraporttiin](#)

Kopo-selonteon kirjauksia teemasta 1/2

- **Hallitus** päättää tavoitteet ja toimenpiteiden suuntaviivat tasa-arvon parantamiseksi korkeakoulujen saavutettavuussuunnitelmassa vuoden 2021 loppuun mennessä. Suunnitelmassa tarkastellaan korkeakoulutuksen saavutettavuutta yleensä ja toisaalta erityisesti aloilla, joihin nykytilassa valikoituu erityisen paljon korkeasta sosioekonomisesta taustasta tulevia.
- **Korkeakoulut** laativat vuoden 2022 aikana yhteisten suuntaviivojen pohjalta omat saavutettavuussuunnitelmansa, joilla tuetaan aliedustettujen ryhmien korkeakoulutukseen pääsyä ja korkeakouluopintojen suorittamista. Saavutettavuussuunnitelmien toteutumista seurataan ja arvioidaan osana korkeakoulujen ja opetus- ja kulttuuriministeriön välistä ohjausprosessia.

Kopo-selonteon kirjauksia teemasta 2/2

- **Hallitus** valmistelee maahanmuuttajien valmentavaa koulutusta koskevat säännökset yliopistolakiin.
- Korkeakoulutukseen siirtymisen nopeuttamiseksi ja korkeakoulutuksen saavutettavuuden parantamiseksi korkeakoulujen valintoja kehitetään kokonaisuutena. **Korkeakoulut** kehittävät todistusvalintaa, valintakokeisiin perustuvaa valintaa ja muita väyliä perustuen tutkittuun tietoon.
- **Korkeakoulut** panostavat opiskelijoiden opiskelukykyä edistäviin toimenpiteisiin ja riittävän ohjauksen palveluihin opiskelijoiden hyvinvoinnin parantamiseksi.

Sivistysvaliokunnan kannanottoehdotukset - saavutettavuuteen liittyviä toimia 1/3

- **Hallitus** toteuttaa koko oppimisen tuen järjestelmän kokonaisuudistuksen koko koulutuspolulla varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle, jotta jokainen oppimisvaikeuksia tai muita oppimisen haasteita kokeva ja tukea opinnoissaan tarvitseva saa tarvitsemansa tuen jo varhaisessa vaiheessa, ja että oppimisvaikeuksien tuen tarpeen tunnistamisen sekä oikea-aikaisen ja vaikuttavan tuen saavutettavuuden parantamiseksi laaditaan kansallinen toimenpideohjelma.

Sivistysvaliokunnan kannanottoehdotukset - saavutettavuuteen liittyviä toimia 2/3

- **Hallitus** jatkaa toimia koulutuksen tasa-arvon parantamiseksi ja segregaaation vähentämiseksi sekä maahanmuuttajien koulutuspolkujen vahvistamiseksi. Toimissa pyritään purkamaan sukupuolen mukaan vahvasti jakautuneita oppimistuloksia ja koulutusvalintoja sekä vähentämään lasten kotitaustan vaikutusta oppimistuloksiin.

Sivistysvaliokunnan kannanottoehdotukset - saavutettavuuteen liittyviä toimia 3/3

- **Hallitus** valmistelee kiireellisesti toimenpiteet (ml. aloituspaikat, läpäisyasteen parantaminen, avoimen korkeakoulutuksen väylä, saavutettavuus), joilla varmistetaan, että vähintään puolet ikäluokasta suorittaa korkea-asteen tutkinnon.
- **Hallitus** huolehtii koulutuksen saavutettavuudesta ja siitä, että tarvittava määrä osaajia on saatavilla joka puolella Suomea kohtaanto-ongelman ratkaisemiseksi, huomioiden molemmat kansalliskielet.

Korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelma

Kohti saavutettavampaa korkeakoulutusta ja korkeakoulua

Selvityshenkilö Tapio Kosunen

Saavutettava korkeakoulu 1/2

Saavutettavuudella tarkoitetaan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön järjestämistä ja toteuttamista siten, että jokainen voi ominaisuuksistaan riippumatta toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa (Klemola ym. 2020).

Saavutettavassa korkeakoulussa jokainen voi keskittyä opiskeluun, opettamiseen tai muuhun työhön siten, että saavuttamattomat rakenteet, toimintaympäristöt tai asenne-ilmapiiri eivät estä kenenkään potentiaalın toteutumista.

Saavutettava korkeakoulu 2/2

Saavutettavassa korkeakoulussa korkeakoulun tilat, sähköiset järjestelmät, oppimisympäristöt, opetusmenetelmät ja asenneilmapiiri mahdollistavat henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan monenlaisten sekä erilaisissa elämäntilanteissa elävien opiskelijoiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden.

(Opiskelukyky, hyvinvointi ja osallisuus (OHO!)-hanke, 2019)

Tarkastelun taustatekijöitä

- Tarkastelun taustatekijöitä ovat perhetausta, korkeakoulutuksen alueellinen saavutettavuus, sukupuolen mukainen eriytyminen, maahanmuuttotaustaisuus, toimintarajoitteisuus ja vammaisuus, kuuluminen kielellisiin ja kulttuurisiin vähemmistöihin, erilainen oppijuus sekä kuuluminen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin.

Tiivistyksiä korkeakoulutuksen saavutettavuudesta Suomessa 1/8

- Koulutuksen **ylisukupolvinen eriarvoisuus** Suomessa on kasvanut lähemmäs eurooppalaista keskitasoa (Härkönen & Sirniö 2020). Korkeakouluttamattomien vanhempien jälkeläiset ovat aliedustettuja korkeakoulutuksessa. Uusista korkeakouluopiskelijoista (18-24 vuotiaista) 29 % on korkeakouluttamattomien vanhempien lapsia, kun heidän osuutensa koko väestöstä on 46 % (OECD 2018, Nori ym. 2021).
- Korkeakouluun pääsyn osalta Suomessa **alueiden väliset** erot ovat kansainväliseen vertailuun perustuen pienet (OECD 2019). Suomessa korkeakouluverkko on alueellisesti kattava (Aro 2020) vaikka eri alojen koulutustarjonta vaihtelee alueittain huomattavasti (Nori ym. 2021). Jokaisessa maakunnassa on vähintään yksi korkeakoulu.

Tiivistyksiä korkeakoulutuksen saavutettavuudesta Suomessa 2/8

- **Naisten ja miesten väliset** erot korkeakoulututkinnon suorittamisessa ovat suuret. Nuorista naisista puolet (50 %) on suorittanut korkeakoulututkinnon, nuorista miehistä vain 34 % (OECD 2020, Nori ym. 2021). Sekä yliopistojen että ammattikorkeakoulujen opiskelijoista hieman yli puolet (53 %) on rekisteröidyltä sukupuoleltaan naisia ja vähän alle puolet (47 %) miehiä. Naiset suorittavat korkeakoulututkinnon huomattavasti miehiä nopeammin ja keskeyttävät opintonsa miehiä harvemmin. (Tilastokeskus 2020.)
- Naisten ja miesten välillä on eroja mm. **johtotehtäviin sijoittumisessa**. Korkeakoulujen ylimmässä johdossa miehiä on enemmän kuin naisia. Ammattikorkeakouluissa 60 prosenttia hallituksen jäsenistä on miehiä. Yliopistoissa miesten osuus rehtoreista on noin 70 prosenttia ja ammattikorkeakouluissa noin 75 prosenttia. Yliopistoissa myös vararehtorin ja dekaanin toimet olivat vahvasti sukupuolittuneet: miehet muodostivat noin 65 prosenttia vararehtoreista ja noin 60 prosenttia dekaaneista. (Härkönen 2020.)

Tiivistyksiä korkeakoulutuksen saavutettavuudesta Suomessa 3/8

- Korkeakouluissa sukupuolen mukainen **alakohtainen eriytyminen** on voimakasta. **Yliopistoissa** sukupuolen mukaan voimakkaimmin jakautuneet koulutusalat ovat kasvatusalat (opiskelijoista naisia 81 % ja miehiä 19 %) sekä tietojenkäsittely ja tietoliikenne (opiskelijoista naisia 19 % ja miehiä 81 %). Tasaisimmat sukupuolijakaumat ovat kaupan, hallinnon ja oikeustieteiden alalla (opiskelijoista naisia 50 % ja miehiä 50 %) sekä luonnontieteissä (opiskelijoista naisia 51 % ja miehiä 49 %). (Tilastokeskus 2020)
- **Ammattikorkeakouluissa** sukupuolen mukainen **alakohtainen eriytyminen** on myös jyrkkää, mutta kohdistuu eri aloille: sukupuolen mukaan voimakkaimmin jakautuneet koulutusalat ovat AMK-sektorilla terveys- ja hyvinvointialat (opiskelijoista naisia 85 % ja miehiä 15 %), tekniikan alat (opiskelijoista naisia 16 % ja miehiä 84 %) sekä tietojenkäsittely ja tietoliikenne (opiskelijoista naisia 19 % ja miehiä 81 %). (Tilastokeskus 2020)

Tiivistyksiä korkeakoulutuksen saavutettavuudesta Suomessa 4/8

- Suomessa **maahanmuuttotaustaisten** 18-24-vuotiaiden osuus uusista korkeakouluopiskelijoista on pieni, 3 %. Se on vain puolet heidän osuudestaan koko väestöstä (6 %, OECD 2018). Maahanmuuttotaustaisten opiskelijoiden määrä korkeakouluissa on pysynyt tasaisena: vuonna 2017 opinto-oikeuksia oli noin 13 900, mikä oli hieman enemmän kuin vuonna 2012 (noin 13 200). Suhteellisesti tämä on noin 4,7 % kaikista korkeakouluopiskelijoista (294 516) (Airas ym. 2019).
- Maahanmuuttotaustaisten **naisten työmarkkina-asema** on erittäin heikko varsin hyvästä koulutuksesta ja kielitaidosta huolimatta, eikä se saavuta suomalaistaustaisten naisten työllisyyttä edes 15 Suomessa asumivuoden jälkeen. Suomeen muuttaneista 25–54-vuotiaista naisista 43 %:lla korkeakoulututkinto. Korkeakoulutus lisää naisten työllisyyttä vain vähäisessä määrin. Maahanmuuttajanaيسista on töissä joka toinen. (Larja 2019.)

Tiivistyksiä korkeakoulutuksen saavutettavuudesta Suomessa 5/8

- **Toimintarajoitteisista** henkilöistä 23 % on suorittanut korkea-asteen tutkinnon, kun koko väestön osuus on yli 40 % (Nurmi-Koikkalainen ym. 2017). Toimintarajoitteisista henkilöistä ei ole käytettävissä rekisteripohjaisia tilastoja - Tilastokeskuksen arvion (2017) mukaan vammaisia korkeakouluopiskelijoita on 18 000.
- Moni vammaisen hankkii korkea-asteen tutkinnon uskoen vahvasti, ettei vamma vaikuta työkykyyn ja on erittäin motivoitunut työelämäään (Heini & Klemetti 2018). Ensimmäisen työpaikan löytäminen ja työuran aloittaminen on vammaisille nuorille usein huomattavasti hitaampaa ja vaikeampaa kuin vammattomille. Työikäisten vammaisten henkilöiden työllisyysaste on arviolta alle 20 % (Heini 2020)

Tiivistyksiä korkeakoulutuksen saavutettavuudesta Suomessa 6/8

- **Erilaiset oppijat.** Opiskelijoiden moninaisuutta edustavat mm. heikkonäköiset ja sokeat, kuurot ja huonokuuloiset opiskelijat, lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksiset, jännittämisongelmaiset, liikuntavammaiset, Asperger-oireyhtymäiset, aktiivisuus- ja tarkkaavaisuushäiriöiset sekä mielenterveysongelmaiset henkilöt.
- Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksen 2016 (Kunttu ym. 2017) tulosten perusteella **oppimisvaikeus tai muu oppimiseen vaikuttava sairaus tai vamma** oli todettu 8,2 prosentilla vastanneista (amk 10,6 %, yo 6,5 %). Yleisimmät olivat lukivaikeus (5,4 %) ja tarkkaavaisuushäiriö (0,9 %). Muita vaikeuksia, kuten Aspergerin oireyhtymän, tarkkaavaisuushäiriön, hahmottamisen vaikeuden, näkö- tai kuulovamman raportoiti 0,5–1 % vastaajista. **Psyykkisiä vaikeuksia** oli 30 %:lla vastanneista (miehet 25 %, naiset 33 %). Mielenterveysseulan mukaan opiskelijoista 33 % koki runsaasti stressiä. Psyykkisten vaikeuksien ja stressin kokeminen oli samankaltaista molemmilla koulutussektoreilla. Psyykkiset ongelmat ovat yleistyneet opiskelijoilla 2000-luvulla ja erityisesti miehillä.

Tiivistyksiä korkeakoulutuksen saavutettavuudesta Suomessa 7/8

- **Romanit.** Suomessa on romaneja noin 10 000–12 000. Lisäksi heistä on Ruotsissa noin 3000. (THL 2020). Romanien hyvinvointitutkimukseen (Weiste-Paakkanen ym. 2018) osallistuneiden koulutustaso oli matalampi kuin koko väestössä. Alle 55-vuotiaista miehistä ja naisista (n= 365) alle puolella oli jokin perusasteen jälkeinen tutkinto Opisto- tai korkeakoulutasoinen tutkinto oli alle kymmenesosalla vastanneista.
- **Romanien koulutustaso** on keskimäärin noussut, vaikka koulutuspolut ovat yhä usein muuta väestöä rikkonaisempia. Kolme neljästä työvoimaan kuuluvasta alle 30-vuotiaasta romanista oli työttömänä. Kaikkien vastaajien joukossa työttömyysaste oli noin 60 prosenttia (Weiste-Paakkanen ym. 2018). Romanit kohtaavat yhä ennakkoluuloja ja syrjintää. Työnantajien asenteet nousevat yhä työllistymistä estäväksi tekijäksi (Jauhola, L. ym. 2019.)

Tiivistyksiä korkeakoulutuksen saavutettavuudesta Suomessa 8/8

- **Saamelaiset.** Suomessa on 6000-10 000 saamelaista (THL). Suomessa on Tilastokeskuksen (2021) mukaan 2008 saamenkielistä (Suomessa puhutaan kolmea saamen kieltä: pohjoissaamea, inarinsaamea ja koltansaamea.) Saamelaiskäräjien tilastojen mukaan (Aikio-Puoskari & Pulska 2020) saamen kielen ja saamenkielistä opetusta Suomen peruskouluissa ja lukioissa sai lukuvuonna 2020-2021 yhteensä 710 oppilasta.
- **Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt.** Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksessa kyselyyn vastanneista suomalaisista korkeakouluopiskelijoista seksuaaliseksi suuntautumisekseen ilmoitti 89 % olevansa hetero, 6 % bi, 1 % homo tai lesbo sekä 1,6 % muu (Kunttu ym. 2017). Pääministeri Marinin hallitusohjelman sisältää useita kirjauksia, joiden tavoitteena on edistää HLBTIQ-ihmisten yhdenvertaisuutta.

**Tavoitteet korkeakoulutuksen
ja korkeakoulun
saavutettavuuden
edistämiseksi**

Saavutettavuussuunnitelman tavoitteet 1/2

- Korkeakoulutuksen ja korkeakoulun saavutettavuussuunnitelmaan on kirjattu **38** tavoitetta, joilla saavutettavuutta, osallisuutta ja moninaisuutta edistetään. Ne jakautuvat valtakunnallisiin tavoitteisiin ja korkeakoulutason tavoitteisiin.
- Tavoitteenasettelussa on huomioitu valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko, jatkuvan oppimisen uudistus ja mm. selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista

Saavutettavuussuunnitelman tavoitteet 2/2

- Valtakunnalliset tavoitteet liittyvät korkeakoulujen ohjauksen ja yhteistyön vahvistamiseen, koulutus- ja osaamistason nostoon ja toimintamallien ja rakenteiden uudistamiseen, jatkuvan oppimisen edistämiseen, opettajankoulutuksen kehittämiseen sekä saavutettavuuden lisäämiseen erityisesti maahanmuuttotaustaisten, vammaisten ja toimintarajoitteisten henkilöiden osalta.
- Korkeakoulutason tavoitteet liittyvät laaja-alaisesti saavutettavuuden edistämiseen korkeakoulussa. Tarkoitus on, että tavoitteenasettelu myös tukisi korkeakouluja niiden omien saavutettavuussuunnitelmien laadinnassa.

Tavoitteita 1/5

Tavoite 2. Korkeakoulut laativat omat saavutettavuussuunnitelmansa

- Korkeakoulut laativat vuoden 2022 loppuun mennessä kansallisia korkeakoulutuksen saavutettavuuslinjauksia ja – tavoitteita hyödyntäen omat saavutettavuussuunnitelmansa, joilla edistetään moninaisuutta henkilöstön rekrytoinnissa sekä vahvistetaan opiskelijoiden, ja erityisesti korkeakoulutuksessa aliedustettuihin ja vähemmistöryhmiin kuuluvien opiskelijoiden pääsyä korkeakoulutukseen sekä heidän opinnoissa edistymistään ja työllistymistään.

Tavoitteita 2/5

Tavoite 3. Opetus- ja kulttuuriministeriö kytkee korkeakoulujen saavutettavuussuunnitelmat osaksi korkeakoulujen tulosohjausta ja laadun arviointia

- Korkeakoulujen saavutettavuussuunnitelmien toteutumista seurataan ja arvioidaan osana korkeakoulujen tavoite- ja tulosohjausta sekä sisäistä ja ulkoista laadun ja laatujärjestelmien arviointia. Resursointitarpeet ja –tavat arvioidaan korkeakoulujen rahoitusmallien päivittämisen yhteydessä.

Tavoitteita 3/5

Tavoite 4. Opetus- ja kulttuuriministeriö tuottaa korkeakouluopiskelijoiden taustoista yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa korkeakoulutuksen ja korkeakoulun saavutettavuutta koskevan tietopohjan vahvistamiseksi opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen tietokantaan indikaattorit, jotka mahdollistavat saavutettavuuden edistymisen säännöllisen seurannan.

- Opetus- ja kulttuuriministeriö kokoaa määrävuosin korkeakoulutuksen tila –katsauksen, jossa kuvataan myös saavutettavuuden tila.

Tavoitteita 4/5

Tavoite 5. Opetus- ja kulttuuriministeriö perustaa korkeakoulutuksen saavutettavuusfoorumin korkeakoulutuksen saavutettavuuden edistämiseksi ja jatkuvan, yhteistyössä tapahtuvan kehittämisen mahdollistamiseksi.

- Foorumin toimintaan kutsutaan korkeakoulutuksen ja tutkimuksen sekä keskeisten sidosryhmien edustajien lisäksi muiden koulutusasteiden edustajat. Näin varmistetaan koulutuksen saavutettavuuden tarkastelu koko opintopolun ajan ja erityisesti koulutusvalinnoissa peruskoulusta toisen asteen koulutukseen ja toiselta asteen koulutuksesta korkeakoulutukseen siirryttäessä.
- Foorumi toimii kohtaustapaikkana ja alustana tutkimustulosten, kokemusten ja hyvien käytäntöjen keskinäiselle jakamiselle.

Tavoitteita 5/5

Tavoite 20. Lisätään tutkimusta erilaisista taustoista tulevien opiskelijoiden korkeakoulutukseen siirtymisestä, opiskelusta ja työllistymisestä. Tutkitun tiedon pohjalta vahvistetaan korkeakoulujen edellytyksiä lisätä erilaisista taustoista tulevien opiskelijoiden ja opiskelijaryhmien tarvitsemaa ohjausta ja tukea.

Tavoite 29. Opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee maahanmuuttajien valmentavaa koulutusta koskevat säännökset yliopistolakiin.

Tavoite 37. Opetus- ja kulttuuriministeriö varmistaa osaltaan, että lainvalmistelussa ja lakien toimeenpanossa huomioidaan tarkoituksenmukaisella tavalla YK:n vammaisyleissopimuksen mukaiset velvoitteet ja edistää YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallisen toimintaohjelman toteutusta.”

Kiitos!